

CENTRUM BADANIA OPINII SPOŁECZNEJ

SEKRETARIAT 629 - 35 - 69, 628 - 37 - 04
ZESPÓŁ REALIZACJI
BADAŃ 621 - 07 - 57, 628 - 90 - 17
INTERNET: <http://www.cbos.pl>

UL. ŻURAWIA 4A, SKR. PT. 24
00 - 503 W A R S Z A W A
TELEFAX 629 - 40 - 89
E-mail: sekretariat@cbos.pl

BS/135/135/98

SPOŁECZNY OBRAZ WSI

KOMUNIKAT Z BADAŃ

WARSZAWA, PAŹDZIERNIK '98

- W ostatnim okresie dokonała się zasadnicza zmiana w postrzeganiu warunków życia na wsi i w mieście. O ile jeszcze przed trzema laty dominowało przekonanie, że poziom życia jest taki sam niezależnie od miejsca zamieszkania, o tyle obecnie przeważa, wyrażana przez połowę ankietowanych, opinia o lepszych warunkach życia w mieście.
- W ostatnich latach wzrosło przekonanie o dyskryminowaniu wsi przez władze centralne. Obecnie podziela je trzy czwarte ankietowanych. Jednocześnie ponad połowa badanych nie zgadza się z opinią, że ludzie ze wsi oczekują zbyt wiele pomocy ze strony państwa kosztem mieszkańców miast.
- Ludzie ze wsi są, w odbiorze społecznym, przede wszystkim bardziej pracowici, moralni oraz religijni, a także bardziej życzliwi, szczerzy i hojni niż mieszkańcy miast. W wizerunku ludzi z miasta bardziej wyeksponowane są natomiast takie cechy, jak: dbałość o siebie i zaradność.
- Określenia: „zdrowy styl życia” oraz „codzienny trud i ciężka praca” silniej kojarzą się badanym z życiem na wsi niż w mieście, natomiast sformułowania: „nerwy i pośpiech” oraz „interesujące, ciekawe życie” bardziej przystają, ich zdaniem, do opisu egzystencji miejskiej. Określenie: „niepewność losu i tego, co przyniesie następny dzień”, w opinii przeważającej liczby ankietowanych, w równym stopniu charakteryzuje życie na wsi i w mieście.
- Mieszkańcy wsi - zdaniem większości respondentów - mają mniejsze szanse niż ludzie z miasta na osiągnięcie wysokiej pozycji w strukturze społecznej, mniejsze możliwości rozwijania własnych zdolności i zainteresowań oraz zdobycia dobrego wykształcenia.

Po raz kolejny już podjęliśmy w badaniach CBOS tematykę wiejską, społecznego wizerunku wsi na tle obrazu miasta. Nasze zainteresowanie obejmowało dość szeroki wachlarz zagadnień i problemów: poczynając od społeczno-demograficznych różnicowań ze względu na miejsce pochodzenia i zamieszkania, poprzez porównawczą ocenę warunków życia na wsi i w mieście, postrzeganie różnic i relacji między mieszkańcami miast i wsi, wzajemne stereotypy aż do oceny szans życiowych w zależności od miejsca pochodzenia.

Trzeba przy tym dodać, że badanie¹ zostało zrealizowane w lipcu, a więc jeszcze przed kulminacją rolniczych protestów.

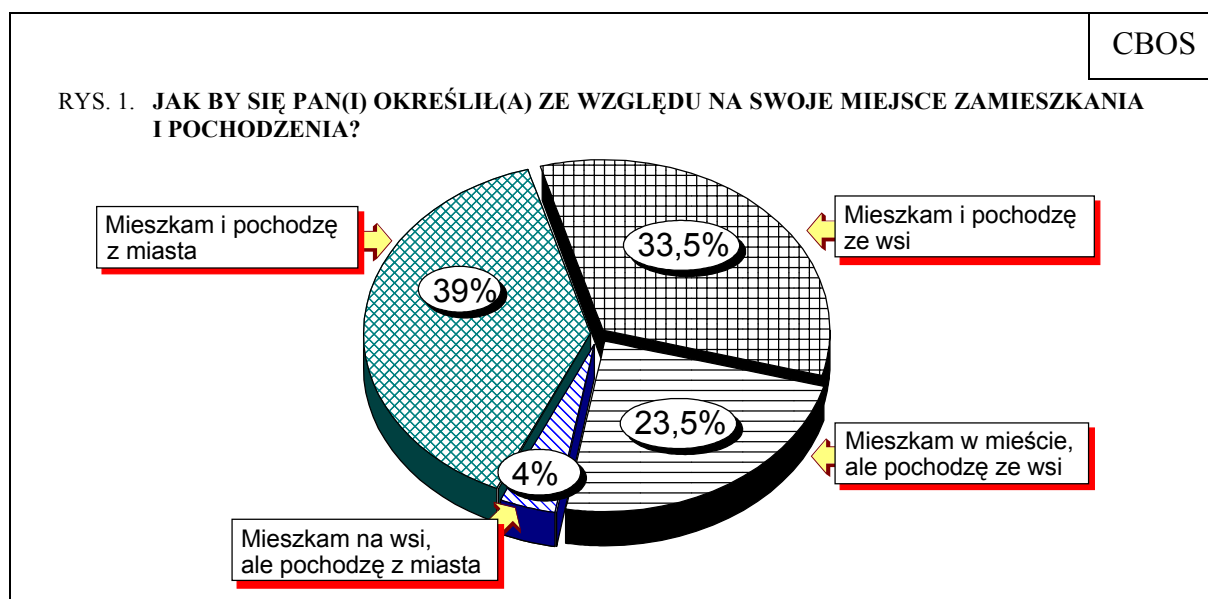
ZRÓŻNICOWANIA SPOŁECZNO-DEMOGRAFICZNE ZE WZGLĘDU NA MIEJSCE ZAMIESZKANIA I POCHODZENIA

Mieszkańcy wsi stanowili ponad 37% ogółu badanych, mieszkańcy miast blisko 63%. W przybliżeniu odpowiada to proporcji ogółu ludności miejskiej i wiejskiej w Polsce. Mimo że większość społeczeństwa mieszka w miastach, ponad połowa dorosłych Polaków ma wiejskie korzenie - 57% ogółu ankietowanych przyznaje się do pochodzenia wiejskiego, natomiast 43% deklaruje, że wywodzi się z miasta. Zestawiając te dane można stwierdzić, że zdecydowana większość mieszkańców wsi (90%) tam też się urodziła, natomiast rodowici mieszkańcy miast stanowią 63% ogółu dorosłej ludności miejskiej. Odsetek osób

¹ Badanie „Aktualne problemy i wydarzenia” (98), 16-21 lipca '98, reprezentatywna próba losowo-adresowa dorosłych Polaków (N=1058).

pochodzących ze wsi jest najwyższy wśród mieszkańców małych miast (do 20 tys. ludności). Może to z jednej strony świadczyć o najczęstszym kierunku migracji ludności wiejskiej, z drugiej zaś w pewnym stopniu wynikać z procesów urbanizacyjnych - uzyskiwania przez wsie praw miejskich, poszerzenia granic miast.

Deklaracje respondentów dostarczają bardziej syntetycznych informacji nie tylko o kierunku, ale także zasięgu migracji. Większość badanych (blisko trzy czwarte) to osoby deklarujące takie samo (co nie znaczy to samo) miejsce pochodzenia i zamieszkania. Pozostali ankietowani (więcej niż co czwarty) to w zdecydowanej większości wywodzący się ze wsi mieszkańcy miast. Osoby zamieszkałe na wsi, lecz pochodzące z miasta stanowią jedynie 4% ogółu ankietowanych.

Interesujący wynik daje porównanie kategorii osób wyróżnionych ze względu na miejsce pochodzenia i zamieszkania pod względem struktury wykształcenia i zatrudnienia, dochodów oraz uczestnictwa w praktykach religijnych.

Wśród osób pochodzących ze wsi i mieszkających na wsi prawie połowę (49%) stanowią ludzie z wykształceniem podstawowym, a co trzeci legitymuje się wykształceniem zasadniczym zawodowym. Jedynie 3% z nich ma wykształcenie wyższe. Znacznie lepiej

kształtuje się struktura wykształcenia wśród nowych, napływowych mieszkańców wsi² - najwięcej jest wśród nich ludzi z wykształceniem średnim, a liczba osób wykształconych na poziomie podstawowym nie odbiega od przeciętnej w społeczeństwie. Pod względem wykształcenia zbliżona do tej kategorii badanych jest grupa wywodzących się ze wsi mieszkańców miasta. Proporcje osób o różnych poziomach wykształcenia układają się wśród nich bardzo podobnie jak wśród ogółu ankietowanych. Zdecydowanie najlepiej wykształceni są ludzie wywodzący się z miasta i mieszkający w mieście, z których większość legitymuje się średnim (43%) lub wyższym wykształceniem (16%); jedynie 16% z nich zakończyło edukację na szkole podstawowej.

Zróżnicowania w poziomie wykształcenia odzwierciedlają się w strukturze zatrudnienia w poszczególnych kategoriach badanych. Połowa pracujących rodowitych mieszkańców wsi to rolnicy lub robotnicy niewykwalifikowani, a jedynie 11% przynależy do kadry kierowniczej, inteligencji oraz pracowników umysłowych niższego szczebla. Wśród uczestniczących w badaniu mieszkańców wsi wywodzących się z miasta szczególnie dużo jest w stosunku do struktury ogólnopolskiej pracowników umysłowych niższego szczebla (należą do niej np. nauczyciele bez wyższego wykształcenia) oraz osób pracujących na własny rachunek (zatrudnionych poza rolnictwem)³. Wśród rodowitych mieszkańców miast mniej więcej połowa zatrudnionych to kadra kierownicza i inteligencja oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla. Wywodzący się ze wsi mieszkańcy miast nieco częściej niż przeciętnie należą natomiast do pracowników umysłowych niższego szczebla oraz robotników wykwalifikowanych.

Zróżnicowanie poszczególnych kategorii osób pod względem struktury wykształcenia i zatrudnienia znajduje odbicie w różnicach w materialnym poziomie życia, mierzonym wielkością deklarowanych średnich miesięcznych dochodów przypadających na członka rodziny. Co trzeci badany urodzony i mieszkający na wsi klasyfikuje się w najniższym

² Wszystkie dane dotyczące tej kategorii respondentów należy traktować z dużą ostrożnością ze względu na jej niewielką liczebność w badanej próbie.

³ Por. przypis 2.

przedziale dochodowym, deklarując dochody nie przekraczające 275 złotych. Dalsze 46% ankietowanych znajduje się w przedziale od 276 do 399 zł. Trzeba przy tym podkreślić, że ze względu na specyfikę pracy w rolnictwie osobom tam zatrudnionym może być szczególnie trudno oszacować osiągnane dochody. Znajduje to potwierdzenie w danych - więcej niż co piąta osoba wywodząca się i zamieszkała na wsi (22%) nie potrafi określić średnich miesięcznych dochodów przypadających na członka rodziny. Jedynie niewiele lepsza niż w przypadku rodowitych mieszkańców wsi jest sytuacja finansowa migrantów z miasta na wieś - wśród badanych z tej grupy blisko co trzeci zadeklarował dochody do 275 złotych *per capita* w rodzinie⁴. Znacznie lepiej przedstawia się sytuacja finansowa mieszkańców miast, szczególnie stamtąd też się wywodzących. Zarówno wśród rodowitych, jak i napływowych mieszkańców miast odsetek osób o najniższych dochodach (do 275 złotych) nie przekracza kilkunastu procent. Wśród wywodzących się ze wsi mieszkańców miast relatywnie największa jest grupa osób o średnich dochodach, od 400 do 549 zł, natomiast wśród rodowitych mieszkańców miast stosunkowo dużo osób (co czwarta) plasuje się w najwyższym przedziale dochodowym z sumą powyżej 799 złotych na głowę w rodzinie. Określając na podstawie wskaźnika deklarowanych dochodów poziom życia badanych należy jednak uwzględniać odmienną strukturę wydatków na wsi i w mieście, w tym szczególnie mniejsze wydatki na żywność wśród mieszkańców wsi.

Bardzo interesująco przedstawia się w wyróżnionych kategoriach osób zróżnicowanie ze względu na udział w praktykach religijnych. Najbardziej religijni (jeśli za wskaźnik religijności uznać deklarowane uczestnictwo w praktykach religijnych) są rodowici mieszkańcy wsi - 70% z nich przynajmniej raz w tygodniu bierze udział w praktykach religijnych. Nie praktykuje lub czyni to jedynie sporadycznie (kilka razy w roku) 15% z nich. Relatywnie wysokie wskaźniki religijności notujemy także wśród wywodzących się z miasta mieszkańców wsi oraz migrantów ze wsi do miasta - większość z nich bierze udział w praktykach religijnych przynajmniej raz w tygodniu. Zdecydowanie najbardziej

⁴ Por. przypis 2.

zlaicyzowani są rodowici mieszkańcy miast. Tylko 42% z nich deklaruje, że przynajmniej raz w tygodniu uczestniczy w praktykach religijnych. W ogóle nie praktykuje 17% z nich, a jedynie okazjonalnie - kilka razy w roku - 26%. Trzeba przy tym zaznaczyć, że zróżnicowanie stopnia religijności mieszkańców miast ze względu na miejsce ich pochodzenia może wynikać nie tylko ze względów kulturowych, ale po części także z odmiennej struktury wieku i wykształcenia w obu porównywanych grupach. Wśród rodowitych mieszkańców miast więcej jest ludzi młodych oraz lepiej wykształconych, którzy - ogólnie rzecz biorąc - odznaczają się mniejszą religijnością.

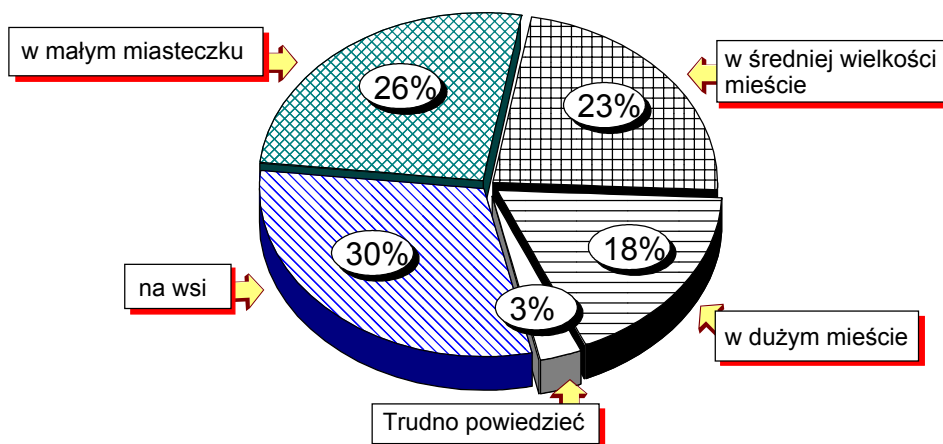
Warto także krótko wspomnieć o tym, jak kształtują się preferencje partyjne w grupach wyodrębnionych ze względu na miejsce pochodzenia i zamieszkania. Rodzimi mieszkańcy wsi relatywnie częściej popierają PSL (choć ponad połowa z nich woli któreś z dwóch najsilniejszych ugrupowań - AWS lub rzadziej SLD). Osoby wywodzące się z miast i mieszkające w miastach stosunkowo częściej preferują UW i SLD, natomiast migranci ze wsi do miasta - AWS.

GDZIE CHCIELIBYŚMY ZAMIESZKAĆ

Nasuwa się pytanie, czy Polacy są zadowoleni z wielkości swojej miejscowości czy też woleliby mieszkać gdzie indziej. Odpowiedź na nie uzyskaliśmy w sposób pośredni, pytając ankietowanych o to, gdzie chcieliby zamieszkać, gdyby mieli możliwość wyboru różnej wielkości miejscowości.

Ogólnie rzecz biorąc, większość ankietowanych (67%) wybrałaby miasto, najczęściej małe lub średniej wielkości. Wieś preferuje niespełna co trzeci badany (30%), a więc mniej niż wynosi rzeczywisty odsetek ludności wiejskiej.

RYS. 2. GDYBY MIAŁ(A) PAN(I) TERAZ MOŻLIWOŚĆ WYBORU MIEJSCA ZAMIESZKANIA, TO CZY WOLAŁ(A)BY PAN(I) ZAMIESZKAĆ:

Preferencje badanych co do miejsca zamieszkania w znacznym stopniu pokrywają się z typem miejscowości, w której żyją. Zdaje się to świadczyć o tym, że Polacy są w znacznym stopniu zadowoleni z wielkości swojej miejscowości.

Na wsi osiedliłoby się ponownie 59% jej obecnych mieszkańców, a w małym mieście - aż 67% mieszkańców miasteczek (do 20 tys. ludności). Niemal co drugi respondent (46%) z miejscowości liczącej od 21 do 100 tys. ludności wybrałby miasto średniej wielkości. Badani z miast liczących od 100 do 500 tys. preferują średnie (34%) lub duże miasta (27%), natomiast mieszkańcy największych miast najchętniej osiedliby się właśnie w dużym mieście (47%). Chęci zamieszkania na wsi sprzyja niższy status społeczno-ekonomiczny: słabsze wykształcenie i niższe dochody *per capita* w rodzinie. Wśród grup społeczno-zawodowych najczęściej wybraliby wieś na miejsce swojego zamieszkania rolnicy i robotnicy niewykwalifikowani. Duże miasta preferują przede wszystkim osoby z wykształceniem wyższym, kadra kierownicza i inteligencja, pracownicy umysłowi niższego szczebla, osoby o najwyższych dochodach przypadających na członka rodziny.

Mimo że ludzie młodzi (do 34 roku życia) relatywnie rzadziej deklarują chęć osiedlenia się na wsi, obiektem ich marzeń nie jest duże miasto, lecz stosunkowo często miasteczko.

Na preferencje w tym względzie wpływa nie tylko miejsce zamieszkania, ale także pochodzenie.

Tabela 1

w procentach

Jak by się Pan(i) określił(a) ze względu na swoje miejsce zamieszkania i pochodzenia?	Gdyby miał(a) Pan(i) teraz możliwość wyboru miejsca zamieszkania to czy wolał(a)by Pan(i) zamieszkać:				
	na wsi	w małym miasteczku	w średniej wielkości mieście	w dużym mieście	Trudno powiedzieć
Mieszkam i pochodzę ze wsi	61	22	9	6	1
Mieszkam na wsi, ale pochodzę z miasta	41	24	18	14	3
Mieszkam i pochodzę z miasta	12	24	34	26	4
Mieszkam w mieście, ale pochodzę ze wsi	15	36	25	19	5

Migranci z miasta na wieś wydają się mniej zadowoleni ze swojego miejsca zamieszkania niż rodowici mieszkańcy wsi, gdyż przeważająca część z nich osiadłaby w mieście, gdyby miała taką możliwość⁵. Napływowi mieszkańcy miast silniej niż ich rodowici mieszkańcy preferują osiedlenie się w małym mieście, relatywnie rzadziej natomiast wybraliby średnie i duże miasto.

OCENA RÓŻNIC W POZIOMIE ŻYCIA MIĘDZY MIASTEM I WSIĄ

W stosunkowo krótkim czasie - w ciągu ostatnich trzech lat - zasadniczo zmieniło się społeczne postrzeganie warunków życia na wsi i w mieście. O ile w marcu '95 większość badanych była zdania, że poziom życia na wsi i w mieście jest taki sam, o tyle obecnie połowa uważa, iż porównanie to wypada na niekorzyść mieszkańców wsi. Opinia o tym, że obecnie lepiej żyje się w mieście, jest ponad pięciokrotnie częstsza niż przekonanie, iż lepszym miejscem do życia jest wieś.

Poglądy w tej kwestii podlegają bardzo dużym zmianom, co można było obserwować szczególnie w latach '80 i '81. W tym okresie nastąpiło gwałtowne pogorszenie się

⁵ Por. przypis 2.

materialnych warunków życia, brak było podstawowych produktów i dóbr konsumpcyjnych, szczególnie dotkliwie odczuwano trudności w zaopatrzeniu w żywność. Wszystko to spowodowało, że o ile jeszcze w roku '80 przeważająca liczba badanych wskazywała na lepsze warunki życia w mieście, o tyle rok później większość oceniła, że lepiej żyje się na wsi.

Od początku lat dziewięćdziesiątych, w pierwszych latach realizacji przekształceń systemowych, umacniała się opinia, że poziom życia jest zbliżony niezależnie od miejsca zamieszkania, zarazem słabło przeświadczenie o lepszych warunkach życia na wsi, a już w roku '95 widoczny był wzrost przekonania, że lepiej żyje się w mieście.

Można zatem powiedzieć, że o ile, w odczuciu badanych, na początku lat dziewięćdziesiątych wszystkim żyło się mniej więcej jednakowo, wszyscy, niezależnie od miejsca zamieszkania, w podobnym stopniu ponosili ciężary transformacji, o tyle obecnie efekty wzrostu gospodarczego, przekładające się na podniesienie standardu życia, są odczuwane przede wszystkim w miastach.

Tabela 2

w procentach

Komu, Pana(i) zdaniem, obecnie w Polsce żyje się lepiej?	Wskazania respondentów według terminów badań					
	'80*	'81*	'90	XII '93	III '95	VII '98
Ludziom w miastach	43	9	16	16	22	49
Ludziom na wsi	29	63	26	18	13	9
Wszystkim jednakowo	19	19	48	58	60	37
Trudno powiedzieć	9	9	11	8	5	5

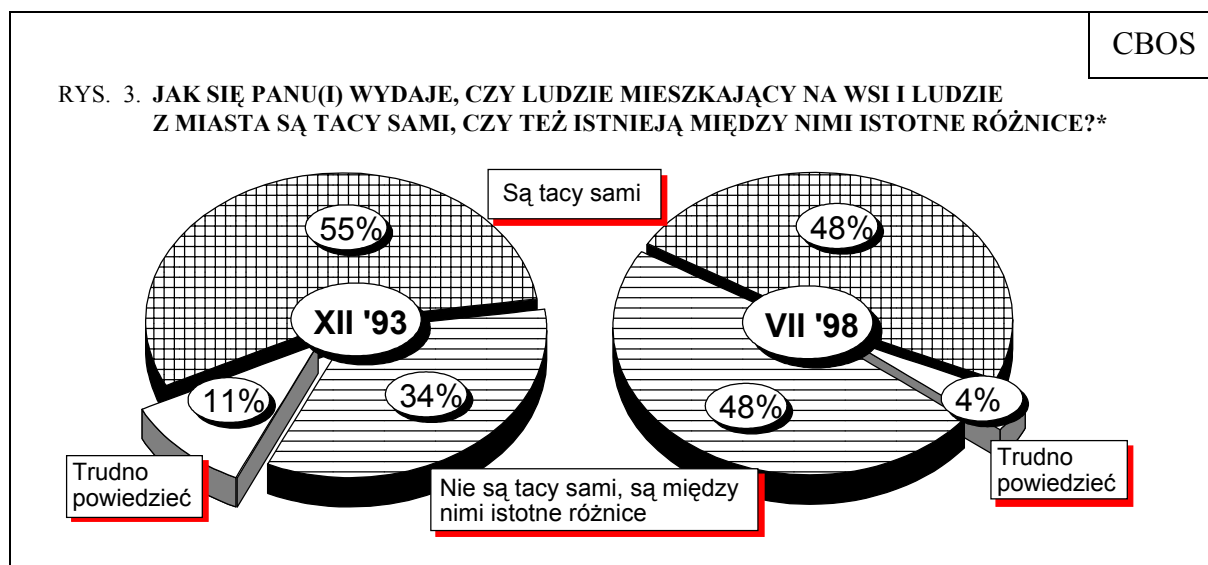
* Wyniki z roku '80 zaczerpnięto z pracy zbiorowej: „Polacy '80”, IFiS PAN, Warszawa 1981, a z roku '81 - „Polacy '81”, IFiS PAN, Warszawa 1982.

Przekonanie, że obecnie lepiej żyje się w mieście niż na wsi, podzielają najczęściej osoby o wyższym statusie społeczno-materialnym: badani z wyższym wykształceniem, respondenci o wyższych dochodach przypadających na członka rodziny, ankietowani zadowoleni z własnej sytuacji materialnej. Osoby o słabszej kondycji społeczno-ekonomicznej - z wykształceniem podstawowym i zawodowym, o niskich dochodach - bardziej skłonne są natomiast nie dostrzegać różnic w poziomie życia między mieszkańcami miast i wsi. Wśród grup społeczno-zawodowych dysproporcje w poziomie życia na

niekorzyść mieszkańców wsi najczęściej zauważają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, prywatni przedsiębiorcy, stosunkowo częściej także rolnicy. Co ciekawe, miejsce zamieszkania jedynie nieznacznie różnicuje opinie w tej kwestii.

MIESZKAŃCY MIAST I WSI - RÓŻNI CZY TACY SAMI

W ciągu ostatnich kilku lat (od grudnia '93 do lipca tego roku) wzrosło poczucie odmienności pomiędzy mieszkańcami miast i wsi. Obecnie niespełna połowa badanych sądzi, że ludzie są jednakowi niezależnie od miejsca zamieszkania, i dokładnie tyle samo jest zdania, iż między mieszkańcami miast i wsi są istotne różnice.

* W roku '93 w pytaniu zamiast określenia „są tacy sami” użyto sformułowania: „są pod wieloma względami podobni”, natomiast kategoria odpowiedzi była identyczna.

Przekonanie, że ludzie wszędzie są tacy sami, wyrażają najczęściej osoby młode - do 34 roku życia oraz ankietowani znajdujący się w lepszym położeniu społeczno-ekonomicznym: mający wyższe wykształcenie i najwyższe dochody *per capita* w rodzinie (powyżej 799 zł), zadowoleni z własnych warunków materialnych. Wśród grup społeczno-

-zawodowych istnieniu istotnych różnic zaprzeczają przede wszystkim uczniowie i studenci, kadra kierownicza i inteligencja oraz pracownicy umysłowi niższego szczebla. Dostrzegają je natomiast najczęściej robotnicy niewykwalifikowani i bezrobotni.

Podobnie jak w przypadku postrzegania różnic w warunkach życia niewielką rolę w opiniach na ten temat odgrywa miejsce zamieszkania (i pochodzenia).

Jednym z ważnych komponentów przekonania o istotnych różnicach dzielących mieszkańców miast i mieszkańców wsi jest dostrzeganie zróżnicowania poziomu życia pomiędzy nimi, a szczególnie dystansu dzielącego wieś od miasta. Osoby konstatujące, że wszystkim, niezależnie od miejsca zamieszkania, żyje się mniej więcej jednakowo, sądzą zwykle, że mieszkańcy miast i wsi są tacy sami, podczas gdy badani wskazujący na lepsze warunki życia w mieście są w większości przekonani o istnieniu pomiędzy nimi istotnych różnic.

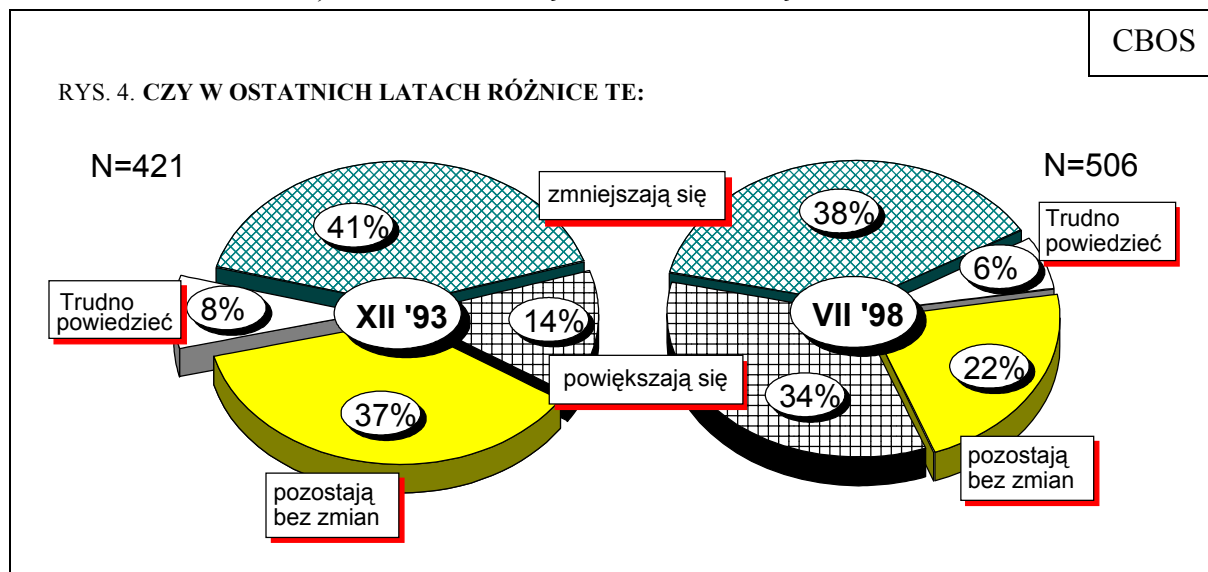
Tabela 3

w procentach

Komu, Pana(i) zdaniem, obecnie w Polsce żyje się lepiej?	Jak się Panu(i) wydaje, czy ludzie mieszkający na wsi i ludzie z miasta są tacy sami, czy też istnieją między nimi istotne różnice?		
	Są tacy sami	Nie są tacy sami, są między nimi istotne różnice	Trudno powiedzieć
Ludziom w miastach	39	57	3
Ludziom na wsi	43	46	11
Wszystkim jednakowo	62	36	2
Trudno powiedzieć	35	47	18

Nasileniu się poczucia odmienności pomiędzy mieszkańcami miast i wsi towarzyszy wyraźny wzrost przekonania o powiększaniu się w ostatnich latach różnic między nimi. O ile przed blisko pięć laty przeważała opinia, że mieszkańcy miast i wsi stają się do siebie coraz bardziej podobni, o tyle obecnie opinie w tej kwestii są bardziej zróżnicowane i najczęściej przeciwstawne. Zbliżone odsetki badanych konstatują bowiem niwelowanie się istniejących różnic, co ich pogłębianie.

ODPOWIEDZI OSÓB, KTÓRE DOSTRZEGAJĄ ISTOTNE RÓŻNICE MIĘDZY LUDŹMI Z MIASTA I ZE WSI

Opinie w tej kwestii są zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych. O zmniejszaniu się różnic między miastem i wsią najczęściej przekonani są ludzie w wieku od 25 do 34 lat, mieszkańcy największych miast, osoby z wykształceniem wyższym, badani zadowoleni z własnych warunków materialnych. Ich pogłębianie się natomiast najczęściej odczuwają rolnicy.

KONFLIKT CZY NIEZROZUMIENIE

Dostrzeżenie istotnych różnic między mieszkańcami miast i wsi sprzyja poczuciu wzajemnego niezrozumienia oraz przekonaniu o istnieniu między nimi konfliktu. Co drugi respondent jest przekonany, iż mieszkańcy miast i wsi nie znajdują u siebie nawzajem zrozumienia. Przekonanie to utrzymuje się praktycznie na nie zmienionym poziomie od grudnia '93.

Opinie w tej kwestii są słabo zróżnicowane ze względu na cechy społeczno-demograficzne badanych. Na wzajemne niezrozumienie między mieszkańcami miast i wsi narzekają przede wszystkim rolnicy (dwie trzecie z nich).

Tabela 4

w procentach

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie ze stwierdzeniem, że ludzie na wsi i w mieście nie rozumieją się wzajemnie?	Wskazania respondentów według terminów badań		
	XII '93	III '95	VII '98
Zgadzam się	50	53	50
Nie zgadzam się	37	38	38
Trudno powiedzieć	13	9	12

Mając na względzie silne poczucie odrębności, a także braku wzajemnego zrozumienia, trzeba podkreślić dość słabe poczucie konfliktu między miastem i wsią. Jak dowodzą wyniki innych badań, znacznie silniej odczuwane są konflikty polityczne, a także ekonomiczne (na tle nierówności położenia materialnego) i wynikające z układów stratyfikacyjnych⁶. Zdecydowana większość ankietowanych określa konflikty między miastem a wsią jako niezbyt silne bądź wcale ich nie dostrzega. Poczucie, że są one dość słabe, umocniło się jeszcze w ciągu ostatnich dwóch miesięcy (przy jednoczesnym osłabieniu przekonania, że są one silne lub bardzo silne, oraz niewielkim spadku opinii, że w ogóle nie występują).

Tabela 5

w procentach

Jak silne, Pana(i) zdaniem, są w Polsce konflikty między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi?	Wskazania respondentów według terminów badań			
	'92	'97	V '98	VII '98
Bardzo silne	6	6	4	1
Silne	22	22	14	7
Niezbyt silne	40	40	39	50
Nie ma konfliktów	18	24	34	31
Trudno powiedzieć	13	9	8	11

Pogląd, że między mieszkańcami miast i wsi istnieją tylko niezbyt silne konflikty, dominuje we wszystkich grupach społeczno-demograficznych. Relatywnie większe natężenie przypisują im, nieco częściej określając je jako silne, osoby nie uczestniczące w praktykach religijnych.

⁶ Por. komunikat CBOS „Postrzeganie konfliktów między różnymi grupami społecznym” (oprac. Włodzimierz Derczyński), lipiec '98.

Ocena nasilenia konfliktu między mieszkańcami miast i wsi wiąże się z poczuciem niezrozumienia, obcości między nimi.

Tabela 6

w procentach

Czy zgadza się Pan(i) czy też nie ze stwierdzeniem, że ludzie na wsi i w mieście nie rozumieją się wzajemnie?	Jak silne, Pana(i) zdaniem, są w Polsce konflikty między mieszkańcami miast a mieszkańcami wsi?				
	Bardzo silne	Silne	Niezbyt silne	Nie ma konfliktów	Trudno powiedzieć
Zgadzam się	1	11	60	21	7
Nie zgadzam się	1	4	41	44	10
Trudno powiedzieć	0	4	36	28	32

Natomiast porównawcza ocena poziomu życia na wsi i w mieście jedynie w bardzo niewielkim stopniu wpływa na postrzeganie konfliktów na tym obszarze (V Cramera = 0,92). Wynik ten sugeruje, że ewentualny konflikt ma, w odczuciu badanych, nie tyle podłoże ekonomiczne, wyrażające się w sprzeczności interesów, ile raczej opiera się na pewnych odmiennościach kulturowych. Zasadność tej interpretacji może także pośrednio potwierdzać fakt, że poczucie relatywnego pogorszenia się poziomu życia na wsi nie znajduje odzwierciedlenia w zwiększeniu się intensywności postrzeganych konfliktów.

STEREOTYPY DOTYCZĄCE MIESZKAŃCÓW MIAST I WSI

W określeniu postrzeganych różnic między mieszkańcami miast i wsi pomocne może być odtworzenie stereotypowych wyobrażeń dotyczących obu grup i ewentualnych zmian, jakie zaszły w ich obrębie w ostatnich kilku latach. W tym celu badani otrzymali listę par przeciwstawnych cech i - posługując się 7-stopniową skalą - wskazywali tę cechę, która lepiej, ich zdaniem, opisuje mieszkańców miast i ludność wiejską.

OPINIE O LUDZIACH ZE WSI

Tabela 7

w procentach

XII '93	VII '98	XII '93	VII '98	XII '93	VII '98	XII '93	VII '98
PRACOWICI		OPINIA NIEJEDNOZNACZNA		LENIWI		TRUDNO POWIEDZIEĆ	
80	76	12	14	5	7	3	3
ŻYCZLIWI INNYM				NIECHĘTNI INNYM			
57	64	25	20	12	13	6	4
RELIGIJNI				MAŁO RELIGIJNI			
86	82	8	8	4	7	3	2
HOJNI				SKĄPI			
31	38	33	31	26	23	10	8
SZCZERZY				NIESZCZERZY			
46	52	30	29	14	13	10	7
SPRYTNI				NIEZARADNI			
45	38	29	31	19	24	8	8
ZADBANI				NIEZADBANI			
24	29	30	30	40	37	6	5
MORALNI				ZEPSUCI			
59	64	25	22	7	9	9	5
KULTURALNI				NIEKULTURALNI			
-	39	-	37	-	18	-	6

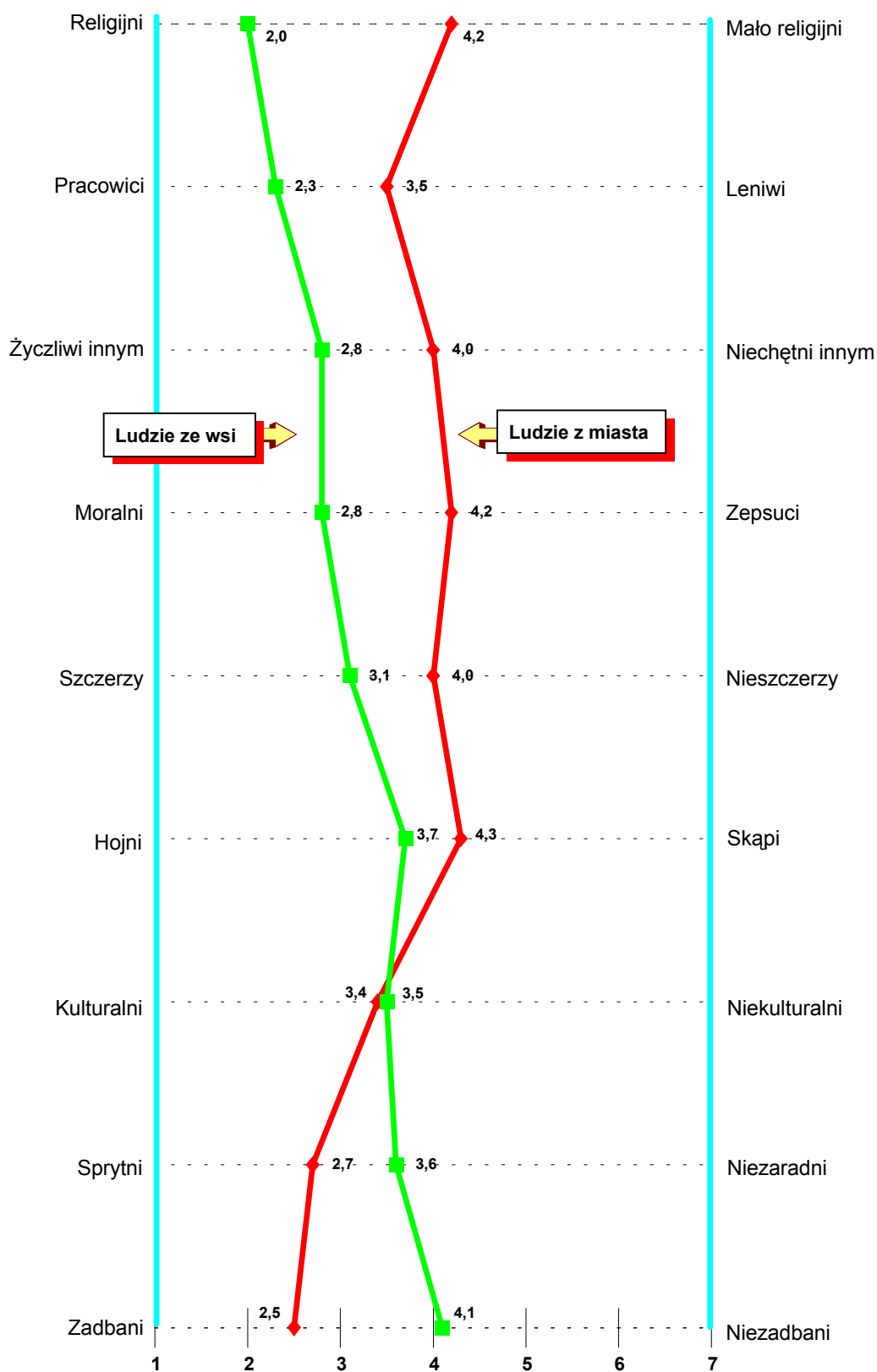
OPINIE O LUDZIACH Z MIASTA

Tabela 8

w procentach

XII '93	VII '98	XII '93	VII '98	XII '93	VII '98	XII '93	VII '98
PRACOWICI		OPINIA NIEJEDNOZNACZNA		LENIWI		TRUDNO POWIEDZIEĆ	
35	41	36	33	23	20	7	5
ŻYCZLIWI INNYM				NIECHĘTNI INNYM			
28	29	36	34	28	31	8	6
RELIGIJNI				MAŁO RELIGIJNI			
27	27	32	30	35	37	6	6
HOJNI				SKĄPI			
17	21	41	36	31	34	11	9
SZCZERZY				NIESZCZERZY			
22	26	42	38	24	28	12	8
SPRYTNI				NIEZARADNI			
60	64	22	21	10	9	7(8)	6
ZADBANI				NIEZADBANI			
77	73	13	14	7	9	3	3
MORALNI				ZEPSUCI			
20	23	35	33	35	37	10	7
KULTURALNI				NIEKULTURALNI			
-	46	-	33	-	16	-	6

RYS. 5. OPINIE O LUDZIACH ZE WSI I Z MIASTA

Ogólnie rzecz biorąc, ludzie ze wsi są postrzegani bardziej pozytywnie niż mieszkańcy miast. Niemal we wszystkich badanych wymiarach ocen uzyskali oni wartości bliższe lewego krańca skali, oznaczającego cechy wartościowane dodatnio. Najczęściej charakteryzowano ich jako osoby religijne i pracowite. Bardziej jednoznacznie przypisywano im także takie cechy o wyraźnym zabarwieniu normatywnym, jak: „moralność” rozumiana jako przeciwieństwo zepsucia, życzliwość wobec innych oraz szczerłość - w ten sposób charakteryzuje mieszkańców wsi większość ankietowanych. Jedynie w odniesieniu do wyglądu zewnętrznego - dbałości o siebie - nieco przeważały oceny negatywne.

Opinie o ludziach z miasta są, ogólnie rzecz biorąc, bliższe środka skali, a zatem mniej jednoznaczne. Zdaje się to świadczyć, że mniejszym stopniu niż w przypadku mieszkańców wsi mają one charakter stereotypu. Jest to wszakże zrozumiałe zważywszy na większą stabilność i jednorodność społeczności wiejskich i - z drugiej strony - na większe zróżnicowanie społeczno-demograficzne społeczności miejskich, pociągające za sobą różnorodność stylów życia i systemów wartości, co utrudnia formułowanie wszelkich uogólnień i kategorycznych sądów. Jedyne określenia charakteryzujące mieszkańców miast, co do których zgodziła się większość respondentów, to: dbałość o siebie oraz spryt rozumiany jako zaradność życiowa.

Niemal we wszystkich wymiarach składających się na stereotypowe wizerunki mieszkańców wsi i miast notujemy znaczące różnice w postrzeganiu obu grup. Dotyczą one przede wszystkim stopnia ich religijności oraz takich cech, jak: dbałość o siebie, moralność czy też obyczajność, pracowitość, życzliwość wobec innych. Mieszkańcy wsi są zatem, w odbiorze społecznym, bardziej religijni, moralni, pracowici. Lepiej także wypadają w stosunkach międzyludzkich, odznaczając się takimi walorami, jak: życzliwość wobec innych, szczerłość oraz hojność. Natomiast w stereotypowym wizerunku mieszkańców miast bardziej uwypuklone są dbałość o siebie oraz zaradność. Co ciekawe, nie ma znaczących różnic w ocenie stopnia ich kulturalności. Zdaje się to świadczyć, że respondenci rozumieją ten termin dość szeroko, biorąc pod uwagę nie tylko stopień uczestnictwa w kulturze, ale także uwzględniając ogólny stosunek do innych - grzeczność, szacunek itp.

W ciągu ostatnich kilku lat w stereotypowym wizerunku zarówno mieszkańców wsi, jak i miast nastąpiły pewne, aczkolwiek niewielkie zmiany. Generalnie jeszcze nieco bardziej różnicowało się wyobrażenie o ludziach z miast, natomiast niewielkie zmiany, jakie zaszły w obrębie stereotypu mieszkańców wsi, są różnokierunkowe i trudne do jednoznacznej oceny. Ciekawe wydaje się szczególnie zestawienie niektórych zmian w postrzeganiu obu grup. Na uwagę zasługuje fakt, że zmniejszyła się dysproporcja w ocenie pracowitości ludzi ze wsi i z miasta, a zarazem zwiększyła się różnica w postrzeganiu ich życiowej zaradności. Zmiany te są na niekorzyść mieszkańców wsi, a zatem mimo iż mieszkańcy miast w dalszym ciągu uznawani są za mniej pracowitych, nieco mniej obecnie odbiegają pod tym względem od ludzi ze wsi. Zarazem ludzie ze wsi jawią się jako jeszcze bardziej niezaradni na tle ludzi z miasta. W tym kontekście małą pociechą wydaje się fakt, że wykazują się relatywnie nieco większą niż przed kilkoma laty dbałością o siebie.

Analiza różnicowań społeczno-demograficznych opinii na temat ludzi z miasta i ze wsi daje dość zaskakujące rezultaty. Ogólnie rzecz biorąc, negatywne opinie o obu grupach stosunkowo najczęściej formułują osoby nie uczestniczące w praktykach religijnych, najrzadziej zaś badani odbywający je kilka razy w tygodniu - szczególnie niechętni być może nieuzasadnionym i krzywdzącym niekiedy uogólnieniom. Okazuje się ponadto, że niemal we wszystkich wymiarach stosunkowo najlepsze mniemanie o mieszkańcach miast mają rolnicy. Na ogół lepiej niż inni postrzegają oni także, obok robotników niewykwalifikowanych oraz samych mieszkańców wsi, ludzi ze wsi, choć np. relatywnie najrzadziej skłonni są im przypisywać religijność. Stosunkowo najbardziej krytycznie oceniają mieszkańców wsi pod względem takich cech, jak: zaradność, dbałość o siebie, kulturalność, a także pracowitość, osoby z wyższym wykształceniem, kadra kierownicza i inteligencja, a także (z wyjątkiem zaradności) mieszkańcy dużych miast.

Uzupełnieniem stereotypowych wyobrażeń o mieszkańcach wsi może być stopień akceptacji potocznych sądów i opinii formułowanych niekiedy o wsi. Wiele z tego rodzaju opinii, powstałych i upowszechnionych w konkretnych warunkach i okolicznościach, zaczyna być własnym życiem i utrzymuje się pomimo zmieniającej się sytuacji, stając się elementem wiedzy potocznej.

Wieś postrzegana jest zatem jako ostoja polskości rozumianej jako kultywowanie dawnych tradycji i zwyczajów - przekonanie o tym, że to właśnie dzięki wsi utrzymuje się jeszcze ciągłość polskiej tradycji, jest niemal powszechne i nawet częstsze niż przed blisko trzema laty, kiedy to ostatni raz badaliśmy te kwestie. Jednocześnie jednak obraz wsi, gdzie żywe są jeszcze dawne obyczaje, nie zawiera elementu negatywnego - zdecydowana większość ankietowanych nie zgodziła się ze stwierdzeniem, że na wsi przeważają ciemnota i zacofanie.

Tabela 9

w procentach

Z którymi z poniższych stwierdzeń Pan(i) się zgadza, a z którymi nie?	Zgadzam się			Nie zgadzam się			Trudno powiedzieć		
	XII '93	III '95	VII '98	XII '93	III '95	VII '98	XII '93	III '95	VII '98
Dzięki wsi utrzymuje się jeszcze polska tradycja, zachowuje się jeszcze dawne zwyczaje	86	76	89	10	20	8	4	4	3
Władze centralne zawsze gorzej traktowały wieś niż miasto	66	62	74	22	27	15	12	12	11
Wieś nie boi się kryzysu, ludzie na wsi zawsze sobie poradzą	63	60	55	31	36	38	6	4	7
Tak naprawdę to wieś pracuje na utrzymanie ludzi z miasta	34	29	34	56	65	58	10	6	8
Ludzie na wsi oczekują zbyt wiele pomocy od państwa kosztem mieszkańców miast	-	-	32	-	-	54	-	-	14
Na wsi przeważa ciemnota i zacofanie	10	12	11	87	86	87	3	2	2

Taki wizerunek wsi - strzegącej polskiej tradycji i obyczajów, ale nie zacofanej, zdecydowanie dominuje we wszystkich grupach społecznych. Opinię, że wieś jest miejscem, gdzie przechowywane są tradycje i dawne obyczaje, relatywnie najczęściej podważają przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji oraz mieszkańcy dużych miast. Natomiast wieś jako siedlisko ciemnoty i zacofania stosunkowo najczęściej postrzegają uczniowie i studenci oraz osoby nie uczestniczące w praktykach religijnych.

Szeroko akceptowana (przez trzy czwarte respondentów) jest opinia o uprzywilejowaniu przez władze centralne miasta kosztem wsi. Przekonanie o gorszym traktowaniu wsi umocniło się jeszcze w ostatnich latach. Nasilenie się poczucia dyskryminowania wsi przez

władze centralne należy, być może, wiązać z poczuciem relatywnego pogorszenia w ostatnim okresie warunków życia na wsi. Konstatacja, że to przede wszystkim mieszkańcy miasta odczuwają pozytywne skutki przemian ustrojowych, może prowadzić do zarzutu braku wobec wsi i rolnictwa takiej polityki, która pozwoliłaby na szybszy rozwój obszarów wiejskich, a przede wszystkim na większy udział mieszkańców wsi w konsumowaniu owoców wzrostu gospodarczego.

Opinia, że władze centralne zawsze gorzej traktowały wieś niż miasto, jest najczęstsza - co oczywiste - wśród rolników i mieszkańców wsi, a także robotników niewykwalifikowanych. Za nieuzasadnioną uznają ją natomiast najczęściej osoby o wyższym statusie społeczno-materialnym - badani z wykształceniem wyższym, kadra kierownicza i inteligencja, osoby najlepiej zarabiające oraz ankietowani zadowoleni z własnej sytuacji materialnej.

Do pewnego stopnia opozycją do stwierdzenia o zaniedbaniu wsi przez władze centralne może być przekonanie o nadmiernej roszczeniowości mieszkańców wsi, przejawiającej się w domaganiu się pomocy od państwa kosztem mieszkańców miast. Opinię tę ponad połowa ankietowanych uznaje za nieuzasadnioną, natomiast zgodził się z nią blisko co trzeci badany. Pogląd, że ludzie na wsi oczekują zbyt wiele pomocy od państwa, jest najczęstszy wśród mieszkańców miast średniej wielkości, osób z wykształceniem wyższym, pracowników umysłowych niższego szczebla, uczniów i studentów oraz osób o najwyższych dochodach przypadających na głowę w rodzinie. Zaprzeczają mu natomiast przede wszystkim sami rolnicy i mieszkańcy wsi.

Jedną z obiegowych opinii dotyczy samowystarczalności ekonomicznej wsi. Wyraża się ona w stwierdzeniu, że o ile wieś przetrwa bez miasta, o tyle miasto bez wsi nie, bądź też w opinii, że wieś nie boi się kryzysu, ponieważ mieszkańcy wsi zawsze sobie poradzą. Opinia ta, nierzadko znajdująca potwierdzenie w realiach poprzedniego systemu (w okresie natężenia kryzysu w roku '81 zdecydowana większość ankietowanych oceniała, że lepiej żyje się na wsi niż w mieście), obecnie zdaje się tracić rację bytu. Choć nadal przeważa przekonanie, że wieś jest odporna na kryzysy, nie jest ono już tak rozpowszechnione jak przed kilkoma laty.

Stosunek do tej opinii (jej aprobata bądź dezaprobata) wiąże się z porównawczą oceną poziomu życia na wsi i w mieście. Ze stwierdzeniem, że wieś nie boi się kryzysu, a jej

mieszkańcy zawsze sobie poradzą, częściej zgadzają się osoby przekonane, iż obecnie na wsi żyje się lepiej niż w mieście, bądź że poziom życia niezależnie od miejsca zamieszkania jest wyrównany.

Opinię, że wieś jest odporna na kryzysy, skłonni są najczęściej podzielać mieszkańcy dużych miast, osoby mniej wykształcone - z wykształceniem podstawowym i zasadniczym zawodowym, robotnicy niewykwalifikowani, bezrobotni, emeryci i renciści. Kwestionują ją natomiast najczęściej ludzie z wykształceniem wyższym oraz przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji. Opinie mieszkańców wsi i rolników nie odbiegają natomiast od przeciętnych.

Sądzi się niekiedy, wychodząc prawdopodobnie z założenia, że wieś poprzez produkcję żywności zapewnia podstawy egzystencji społeczeństwa, iż to ludzie ze wsi pracują na utrzymanie ludzi z miasta. Obecnie większość ankietowanych polemizuje z tym stwierdzeniem, jednak podobnie jak przed blisko pięciu laty dość znaczny odsetek badanych zgadza się z nim (mimo że zatrudnieni w rolnictwie wytwarzają jedynie niewielką część PKB).

Aprobata tego stwierdzenia jest silnie zróżnicowana ze względu na cechy społeczno-demograficzne ankietowanych. Jest ona najwyższa wśród rolników, mieszkańców wsi oraz ludzi starszych - powyżej 65 roku życia, emerytów i rencistów; rośnie też wraz ze spadkiem wykształcenia, miesięcznych dochodów *per capita* w rodzinie, zadowolenia z własnej sytuacji materialnej.

Ostatnim elementem stereotypowego wizerunku wsi, który badaliśmy, są wyobrażenia o specyfice życia wiejskiego w porównaniu z życiem w mieście. Badani mieli określić, zaznaczając swoje opinie na 7-stopniowej skali, czy dane określenie lepiej charakteryzuje życie na wsi czy też życie miejskie.

Tabela 10

w procentach

Czy, Pana(i) zdaniem, następujące określenia trafniej, lepiej charakteryzują życie na wsi czy też życie w mieście?	Życie na wsi (punkty 1-3 na skali)	W równym stopniu życie na wsi, jak życie w mieście (punkt 4 na skali)	Życie w mieście (punkty 5 - 7 na skali)	Trudno powiedzieć	Średnie wartości na skali
Nerwy i pośpiech	11	17	70	2	5,5
Interesujące, ciekawe życie	13	19	67	1	5,3
Niepewność losu i tego, co przyniesie następny dzień	20	42	36	2	4,4
Codzienny trud i ciężka praca	61	32	6	1	2,7
Zdrowy styl życia	75	14	9	2	2,4

Generalnie zarówno życie wiejskie, jak i miejskie ma swoje wady i zalety. Mieszkanie na wsi kojarzy się badanym, znacznie silniej niż życie w mieście, ze zdrowym stylem życia - o postrzeganiu wsi jako miejsca sprzyjającego zachowaniu zdrowia i dobrej kondycji fizycznej przesądzają z pewnością walory środowiska naturalnego i charakter pracy (na świeżym powietrzu, sprzyjająca aktywności ruchowej), a być może także wyobrażenia o życiu wiejskim jako zgodnym z naturalnym rytmem dnia i pór roku. Istotnym składnikiem obrazu życia na wsi jest wpisany w nie „codzienny trud i ciężka praca” - większość ankietowanych uznała, że to określenie bardziej przystaje do opisu wiejskiej egzystencji niż życia miejskiego. Być może dlatego, że w świadomości społecznej ciężka praca oznacza z reguły wysiłek fizyczny, a ponadto może także ze względu na bardziej płynną strukturę czasu na wsi - brak częstokroć wyraźnego rozgraniczenia pomiędzy czasem poświęcanym na pracę a czasem wolnym od pracy, które przenikają się wzajemnie. Trud życia na wsi szczególnie podkreślają rolnicy, mieszkańcy wsi i miasteczek. Z opinia, wedle której na wsi żyje się ciężiej niż w mieście, nie zgadzają się najczęściej mieszkańcy dużych miast (ponad 100 tys. ludności), osoby z wyższym wykształceniem, prywatni przedsiębiorcy.

Życie w mieście jest natomiast, w wyobrażeniu ankietowanych, z jednej strony szybkie i nerwowe, z drugiej jednak także interesujące i ciekawe. Na tym tle życie na wsi może się jawić jako spokojne, bezstresowe, lecz zarazem nieco nudne i bezbarwne. Na tempo życia miejskiego i związany z tym stres narzekają przede wszystkim mieszkańcy największych miast, ludzie z wykształceniem wyższym, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji,

pracownicy umysłowi niższego szczebla. Z kolei życiu na wsi relatywnie najczęściej przypisywali pośpiech i nerwowość sami mieszkańcy wsi, w tym przede wszystkim rolnicy.

W opinii przeważającej liczby ankietowanych wspólna zarówno dla mieszkańców miast, jak i wsi jest natomiast niepewność losu i troska o to, co przyniesie następny dzień. Pozostali respondenci częściej jednak charakteryzowali w ten sposób - jako bardziej niestabilne i zaskakujące - życie w mieście. Wydaje się zatem, że wiejska egzystencja postrzegana jest jako bardziej przewidywalna i tocząca się według utartych od lat schematów i reguł.

Opinie w tej kwestii silnie wiążą się z miejscem zamieszkania - ludzie ze wsi i małych miast oraz rolnicy częściej mówili o niepewności losu na wsi, natomiast mieszkańcy dużych miast (co najmniej 100 tys. ludności) i prywatni przedsiębiorcy - o niestabilności egzystencji miejskiej.

RÓWNOŚĆ SZANS?

Jedną z podstaw demokratycznego ładu są prawne gwarancje równości szans życiowych wszystkich obywateli. W praktyce realizacja tej zasady napotyka liczne trudności. Realne możliwości awansu społecznego i materialnego są zwykle zróżnicowane, a przepływ między poszczególnymi grupami społecznym (czy to w wymiarze wewnątrzpokoleniowym, czy też międzypokoleniowym) mniej lub bardziej ograniczony. Powszechnie obserwuje się np. zjawisko dziedziczenia pozycji społecznej - odwzorowywania statusu społeczno-materialnego rodziców przez następne pokolenie.

Jakkolwiek zmiany przebiegające w Polsce od roku '89 sprzyjały mobilności społecznej - zmianom pozycji jednostek w strukturze społecznej, zjawisko to - jak wynika z badań⁷ - w niejednakowym stopniu dotyczyło różnych grup społecznych. Szczególne trudności w odnalezieniu się w nowej rzeczywistości mają rolnicy i robotnicy rolni. Konstatacja ta znalazła potwierdzenie w odczuciach respondentów.

⁷ Por. Henryk Domański „Mobilność i hierarchie stratyfikacyjne”, w: „Elementy nowego ładu ekonomicznego”, pod red. H. Domańskiego i A. Rycharda, Warszawa 1997.

W naszym badaniu zajęliśmy się różnymi aspektami postrzeganych nierówności między mieszkańcami miast i wsi: dostępem do pozycji społecznych, do wykształcenia, związanej z tym możliwości awansu materialnego, wreszcie możliwości samorealizacji i samorozwoju.

Ogólnie rzecz biorąc, zdaniem respondentów, pochodzenie społeczne determinuje szanse życiowe jednostki - mieszkańcy wsi są w tym względzie wyraźnie upośledzeni w stosunku do mieszkańców miast. W przypadku każdego z czterech poddanych ocenie badanych aspektów nierówności w mniejszym lub większym stopniu przeważały opinie o gorszej sytuacji mieszkańców wsi. Opinie odwrotne były formułowane jedynie sporadycznie. Stosunkowo najlepiej oceniano możliwości osiągnięcia przez ludzi ze wsi godziwego poziomu życia, nieco gorzej ich szanse na zdobycie dobrego wykształcenia. Największy sceptycyzm panuje co do szans osiągnięcia przez nich wysokiej pozycji w strukturze społecznej, a także możliwości rozwijania swoich zdolności i zainteresowań - blisko dwie trzecie ankietowanych ocenia je jako mniejsze niż w przypadku mieszkańców miasta.

Tabela 11

w procentach

Czy, ogólnie rzecz biorąc, ludzie ze wsi mają obecnie takie same możliwości ... jak ludzie z miasta, czy też są one mniejsze lub większe?	Mniejsze	Takie same	Większe	Trudno powiedzieć
- osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej	65	29	2	4
- rozwijania swoich zdolności i zainteresowań	64	32	1	3
- zdobycia dobrego wykształcenia	56	42	1	2
- osiągnięcia godziwego poziomu życia	48	45	2	5

Ogólnie rzecz biorąc, nierówność szans mieszkańców wsi, zwłaszcza jeżeli chodzi o dostęp do wykształcenia i pozycji społecznych oraz możliwość samorealizacji, najczęściej zauważają osoby z wykształceniem wyższym, przedstawiciele kadry kierowniczej i inteligencji, osoby o najwyższych dochodach *per capita* w rodzinie, a także mieszkańcy miasteczek. Również sami rolnicy w ogromnej większości odczuwają nierówność szans - mniej więcej trzy czwarte z nich ma poczucie upośledzenia, jeśli chodzi o możliwość

zapewnienia sobie i swojej rodzinie godziwego poziomu życia, osiągnięcia wysokiej pozycji społecznej i rozwijania własnych zdolności i zainteresowań, a blisko dwie trzecie sądzi, że ma mniejsze szanse zdobycia dobrego wykształcenia.

To, że nie tylko rolnicy, ale także ogół społeczeństwa, a przede wszystkim osoby o wyższym statusie społeczno-materialnym dostrzegają ograniczenia mieszkańców wsi w dostępie do edukacji, pozycji społecznych, ich mniejsze możliwości awansu materialnego i samorozwoju wskazuje, że nie jest to jedynie subiektywne poczucie środowisk wiejskich, ale niejako „zobiektywizowany” fakt społeczny. Ponadto postrzeganie szans życiowych w znacznym stopniu definiuje je - poczucie społecznego upośledzenia w istocie ogranicza możliwości nie poprzez bariery zewnętrzne, ale wewnętrzne.

Zaprezentowane wyniki pozwalają na naszkicowanie społecznego obrazu wsi składającego się z trzech wymiarów: ekonomicznego, kulturowego oraz społecznego.

W ciągu ostatnich trzech lat zasadniczo zmieniło się postrzeganie warunków życia na wsi i w mieście. O ile jeszcze trzy lata temu panowało przekonanie, że wszędzie, niezależnie od miejsca zamieszkania, żyje się jednakowo, o tyle obecnie zdecydowanie dominuje opinia o wyższym standardzie życia w mieście. Poczuciu relatywnego pogorszenia warunków życia w mieście towarzyszy wzrost przekonania o zaniedbaniu wsi przez władze centralne. Jednocześnie większość ankietowanych odrzuca opinię o nadmiernej roszczeniowości mieszkańców wsi kosztem mieszkańców miasta. Rzadsza niż przed kilku laty, choć ciągle podzielana przez większość ankietowanych, jest też opinia, że wieś jest odporna na kryzysy.

W wymiarze kulturowym wieś to przede wszystkim szacunek dla tradycji i polskich obyczajów, nie oznaczających wszakże ciemnoty i zacofania. W stereotypowym wyobrażeniu

mieszkańców wsi bardzo silnie wyeksponowane są cnoty składające się na tradycyjny chłopski etos: religijność, moralność, pracowitość. Jednocześnie określenie „codzienny trud i ciężka praca”, zdaniem większości badanych, bardziej przystaje do opisu rzeczywistości wiejskiej niż życia w mieście.

Trzecim elementem społecznego obrazu wsi jest przekonanie o upośledzeniu mieszkańców wsi nie tylko ekonomicznym, ale także społecznym. Ludzie ze wsi mają, zdaniem przeważającej liczby ankietowanych, mniejsze szanse niż mieszkańcy miast na zajęcie wysokiej pozycji społecznej, mniejsze możliwości rozwijania swoich zdolności i zainteresowań, a także utrudniony dostęp do edukacji i awans materialny.

Opracowała
Beata ROGUSKA

A N E K S

PODZIAŁ NA REGIONY W BADANIACH CBOS

1. Region północny:

09 woj. elbląskie
10 woj. gdańskie
17 woj. koszalińskie
26 woj. olsztyńskie
39 woj. słupskie
41 woj. szczecińskie

2. Region zachodni:

11 woj. gorzowskie
12 woj. jeleniogórskie
20 woj. legnickie
45 woj. wałbrzyskie
47 woj. wrocławskie
49 woj. zielonogórskie

3. Region środkowozachodni:

05 woj. bydgoskie
13 woj. kaliskie
16 woj. konińskie
21 woj. leszczyńskie
29 woj. pilskie
32 woj. poznańskie
44 woj. toruńskie
46 woj. wrocławskie

4. Region środkowy:

01 woj. warszawskie
07 woj. ciechanowskie
24 woj. łódzkie
30 woj. piotrkowskie
31 woj. płockie
34 woj. radomskie
37 woj. sieradzkie
38 woj. skierniewickie

5. Region wschodni:

02 woj. białkopodlaskie
03 woj. białostockie
06 woj. chełmskie
22 woj. lubelskie
23 woj. łomżyńskie
28 woj. ostrołęckie
36 woj. siedleckie
40 woj. suwalskie
48 woj. zamojskie

6. Region południowo-wschodni:

15 woj. kieleckie
18 woj. krakowskie
19 woj. krośnieńskie
25 woj. nowosądeckie
33 woj. przemyskie
35 woj. rzeszowskie
42 woj. tarnobrzeskie
43 woj. tarnowskie

7. Region południowo-zachodni:

04 woj. bielskie
08 woj. częstochowskie
14 woj. katowickie
27 woj. opolskie

Tabela 1. Gdyby miał(a) Pan(i) teraz możliwość wyboru miejsca zamieszkania, to czy wolał(a)by Pan(i) zamieszkać: 1 - na wsi; 2 - w małym miasteczku; 3 - w średniej wielkości mieście; 4 - w dużym mieście

	1				2				3				4				Trudno powiedzieć				Liczba osób			
	1				2				3				4				Trudno powiedzieć				Liczba osób			
Ogółem	30				26				23				18				3				1057			
Płeć																								
Mężczyźni	33				25				23				17				3				501			
Kobiety	28				27				23				18				4				556			
Wiek																								
18-24 lat	21				33				24				20				2				147			
25-34	25				30				27				14				4				188			
35-44	31				29				19				17				4				212			
45-54	31				21				24				20				4				209			
55-64	39				24				19				16				2				133			
65 lat i więcej	36				22				23				17				3				168			
Miejsce zamieszkania																								
Wieś	59				22				11				7				1				395			
Miasto do 20 tys.	12				67				17				5				0				125			
od 21 do 100 tys.	8				26				46				15				4				204			
101-500 tys.	17				14				34				27				7				191			
501 tys. i więcej mieszk.	15				19				13				47				6				140			
Region																								
Północny	32				24				17				24				3				112			
Zachodni	27				28				30				14				1				121			
Środkowo-zachodni	36				29				22				13				1				165			
Środkowy	22				21				25				29				4				168			
Wschodni	39				19				26				11				5				118			
Południowo-wschodni	33				27				18				18				4				172			
Południowo-zachodni	26				32				24				13				5				201			
Wykształcenie																								
Podstawowe	43				24				18				12				3				323			
Zasadnicze zawodowe	34				32				20				10				4				303			
Średnie	18				25				28				26				3				334			
Wyższe	17				21				29				30				4				97			
Grupa społ.-zaw. pracujący																								
Kadra kier., inteligencja	15				23				34				25				4				89			
Prac. umysł. niż. szczebla	15				29				23				28				4				107			
Pracownicy fiz.- umysł.	20				34				28				16				1				72			
Robotnicy wykwalifikowani	26				32				25				9				8				115			
Robotnicy niewykwalifik.	44				24				14				13				5				67			
Rolnicy	57				16				14				13				1				50			
Pracujący na własny rach.	26				26				9				29				9				47			
Bierni zawodowo																								
Renciści	43				21				21				13				2				136			
Emeryci	33				24				22				18				2				184			
Uczniowie i studenci	10				31				25				32				3				55			
Bezrobotni	36				36				20				8				0				79			
Gospodynie domowe i inni	36				18				35				11				0				55			
Pracuje w:																								
sferze budżetowej	21				34				20				20				5				123			
sekt. państw., publicznym	20				30				27				20				4				111			
sp. właśc. pryw. i państwa	22				25				26				20				7				91			
sekt. pryw. poza rolnict.	27				25				25				19				4				199			
prywatnym gosp. rolnym	66				10				9				14				1				62			
Dochody na jedną osobę																								
Do 275 zł	42				27				21				9				2				174			
276 - 399	34				27				23				13				4				178			
400 - 549	28				28				25				16				4				257			
550 - 799	25				26				21				25				3				135			
Powyżej 799 zł	15				18				29				34				4				138			
Ocena własnych war. mater.																								
Złe	36				25				25				12				2				276			
Średnie	26				28				24				19				4				495			
Dobre	32				25				20				20				3				287			
Udział w prakt. religijnych																								
Kilka razy w tygodniu	29				20				29				21				1				61			
Raz w tygodniu	34				31				20				13				3				535			
Kilka razy w miesiącu	29				19				26				24				1				159			
Kilka razy w roku	26				25				26				19				4				199			
W ogóle nie uczestniczy	24				20				27				24				5				103			
Poglądy polityczne																								
Lewica	30				23				26				19				2				265			
Centrum	26				29				24				18				4				292			
Prawica	29				28				21				20				3				282			
Trudno powiedzieć	38				25				22				11				5				218			

Tabela 2. Komu, Pana(i) zdaniem, obecnie w Polsce żyje się lepiej? (%)

	Ludziom w miastach	Ludziom na wsi	Wszystkim jednakowo	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	49	9	37	5	1057
Płeć					
Mężczyźni	54	7	33	5	501
Kobiety	45	9	40	6	556
Wiek					
18-24 lat	55	14	28	2	147
25-34	57	9	31	4	188
35-44	46	6	43	5	212
45-54	51	7	34	8	209
55-64	43	7	43	6	133
65 lat i więcej	43	10	40	7	168
Miejsce zamieszkania					
Wieś	53	9	35	3	395
Miasto do 20 tys.	51	8	36	5	125
od 21 do 100 tys.	45	7	43	6	204
101-500 tys.	43	9	39	9	191
501 tys. i więcej mieszk.	53	8	31	8	140
Region					
Północny	67	8	21	5	112
Zachodni	51	5	43	2	121
Środkowozachodni	51	6	35	8	165
Środkowy	51	7	35	6	168
Wschodni	42	8	45	6	118
Południowo-wschodni	49	7	39	6	172
Południowo-zachodni	42	16	38	5	201
Wykształcenie					
Podstawowe	42	11	41	5	323
Zasadnicze zawodowe	44	7	43	6	303
Średnie	56	8	31	5	334
Wyższe	67	7	19	8	97
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	70	6	15	10	89
Prac. umysł. niż. szczebla	55	11	31	3	107
Pracownicy fiz.- umysł.	47	8	43	2	72
Robotnicy wykwalifikowani	45	2	43	9	115
Robotnicy niewykwalifik.	53	10	34	3	67
Rolnicy	59	2	37	2	50
Pracujący na własny rach.	64	4	29	3	47
Bierni zawodowo					
Renciści	46	12	36	6	136
Emeryci	41	6	45	8	184
Uczniowie i studenci	52	16	29	3	55
Bezrobotni	42	12	44	7	79
Gospodynie domowe i inni	36	18	41	5	55
Pracuje w:					
sferze budżetowej	51	7	36	6	123
sekt. państw./publicznym	53	5	35	7	111
sp. właśc. pryw. i państwa	69	10	19	1	91
sekt. pryw. poza rolnict.	52	6	37	6	199
prywatnym gosp. rolnym	59	4	35	2	62
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	41	8	48	3	174
276 - 399	45	12	38	4	178
400 - 549	45	8	41	6	257
550 - 799	59	5	28	8	135
Powyżej 799 zł	68	9	16	6	138
Ocena własnych war. mater.					
Złe	40	9	45	6	276
Średnie	49	7	39	5	495
Dobre	60	10	25	5	287
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	38	6	49	7	61
Raz w tygodniu	46	10	39	4	535
Kilka razy w miesiącu	48	6	40	6	159
Kilka razy w roku	55	7	29	8	199
W ogóle nie uczestniczy	63	8	24	4	103
Poglądy polityczne					
Lewica	57	5	34	4	265
Centrum	47	9	38	6	292
Prawica	51	10	36	3	282
Trudno powiedzieć	41	11	39	9	218

Tabela 3. Jak się Panu(i) wydaje, czy ludzie mieszkający na wsi i ludzie z miasta są tacy sami czy też istnieją między nimi istotne różnice? 1 - Są tacy sami; 2 - Nie są tacy sami, są między nimi istotne różnice

	(%)			
	1	2	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	48	48	4	1057
Płeć				
Mężczyźni	48	48	4	501
Kobiety	47	48	5	556
Wiek				
18-24 lat	36	60	4	147
25-34	38	59	3	188
35-44	53	43	4	212
45-54	52	45	3	209
55-64	54	40	5	133
65 lat i więcej	52	43	5	168
Miejsce zamieszkania				
Wieś	47	49	4	395
Miasto do 20 tys.	41	55	4	125
od 21 do 100 tys.	51	44	4	204
101-500 tys.	52	42	6	191
501 tys. i więcej mieszk.	45	53	2	140
Region				
Północny	42	55	3	112
Zachodni	54	43	3	121
Środkowozachodni	54	44	2	165
Środkowy	39	57	4	168
Wschodni	50	46	4	118
Południowo-wschodni	49	45	6	172
Południowo-zachodni	47	46	6	201
Wykształcenie				
Podstawowe	48	47	5	323
Zasadnicze zawodowe	55	41	4	303
Średnie	45	51	3	334
Wyższe	34	61	5	97
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	34	62	4	89
Prac.umysł.niż.szczebła	42	56	2	107
Pracownicy fiz.- umysł.	46	54	0	72
Robotnicy wykwalifikowani	46	50	4	115
Robotnicy niewykwalifik.	62	33	5	67
Rolnicy	45	54	2	50
Pracujący na własny rach.	45	43	12	47
Bierni zawodowo				
Renciści	50	43	7	136
Emeryci	56	40	3	184
Uczniowie i studenci	32	66	2	55
Bezrobotni	63	37	0	79
Gospodynie domowe i inni	34	53	13	55
Pracuje w:				
sferze budżetowej	41	55	4	123
sekt. państw., publicznym	44	52	4	111
sp. właśc. pryw. i państwa	46	51	3	91
sekt. pryw. poza rolnict.	46	49	5	199
prywatnym gosp. rolnym	44	54	1	62
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	57	39	4	174
276 - 399	50	47	3	178
400 - 549	50	44	6	257
550 - 799	49	48	3	135
Powyżej 799 zł	33	63	4	138
Ocena własnych war. mater.				
Złe	55	42	3	276
Średnie	48	47	5	495
Dobre	40	56	4	287
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	55	39	6	61
Raz w tygodniu	49	47	4	535
Kilka razy w miesiącu	55	43	3	159
Kilka razy w roku	43	54	3	199
W ogóle nie uczestniczy	37	56	7	103
Poglądy polityczne				
Lewica	45	52	2	265
Centrum	47	50	3	292
Prawica	47	50	3	282
Trudno powiedzieć	53	38	9	218

Tabela 4. Czy w ostatnich latach różnice te:

(%)

	zmniejsza- ją się	powiększa- ją się	pozostają bez zmian	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	38	34	22	6	506
Płeć					
Mężczyźni	36	36	23	5	241
Kobiety	40	32	21	6	265
Wiek					
18-24 lat	43	35	21	1	86
25-34	50	33	11	5	110
35-44	35	38	23	4	91
45-54	32	39	24	5	93
55-64	44	27	26	3	54
65 lat i więcej	22	26	34	18	72
Miejsce zamieszkania					
Wieś	32	35	23	9	194
Miasto do 20 tys.	42	38	17	4	69
od 21 do 100 tys.	36	39	21	4	88
101-500 tys.	41	30	23	6	80
501 tys. i więcej mieszk.	51	23	23	2	74
Region					
Północny	37	38	20	6	62
Zachodni	49	34	15	2	52
Środkowozachodni	36	39	14	10	73
Środkowy	40	30	27	4	94
Wschodni	21	40	30	9	54
Południowo-wschodni	42	23	27	8	77
Południowo-zachodni	40	37	20	4	93
Wykształcenie					
Podstawowe	24	32	31	13	150
Zasadnicze zawodowe	36	34	25	5	125
Średnie	46	34	18	2	172
Wyższe	54	39	5	2	59
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	46	44	7	2	55
Prac. umysł. niż. szczebla	41	38	21	0	60
Pracownicy fiz.- umysł.	51	24	22	3	38
Robotnicy wykwalifikowani	32	36	25	7	56
Robotnicy niewykwalifik.	33	37	30	0	22
Rolnicy	21	59	7	13	27
Pracujący na własny rach.	49	34	12	6	20
Bierni zawodowo					
Renciści	38	25	28	10	59
Emeryci	26	30	31	12	74
Uczniowie i studenci	50	25	23	2	36
Bezrobotni	37	36	23	5	29
Gospodynie domowe i inni	44	28	23	6	29
Pracuje w:					
sferze budżetowej	43	39	14	3	68
sekt. państw./publicznym	49	28	22	1	57
sp. właśc. pryw. i państwa	52	27	21	0	47
sekt. pryw. poza rolnict.	36	41	17	6	97
prywatnym gosp. rolnym	21	49	19	11	33
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	32	34	22	11	68
276 - 399	34	36	24	6	83
400 - 549	43	24	28	4	111
550 - 799	33	38	26	4	65
Powyżej 799 zł	42	37	18	3	87
Ocena własnych war. mater.					
Złe	32	31	27	10	116
Średnie	36	36	22	6	230
Dobre	46	33	19	2	160
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	28	29	39	3	24
Raz w tygodniu	35	38	21	6	250
Kilka razy w miesiącu	43	25	27	5	67
Kilka razy w roku	40	31	25	4	107
W ogóle nie uczestniczy	47	36	9	8	58
Poglądy polityczne					
Lewica	38	38	18	6	137
Centrum	36	35	26	3	144
Prawica	43	32	19	6	141
Trudno powiedzieć	34	26	28	12	83

Tabela 5. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie ze stwierdzeniem, że ludzie na wsi oczekują zbyt wiele pomocy od państwa kosztem mieszkańców miast?

	(%)			
	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	32	54	14	1057
Płeć				
Mężczyźni	34	55	11	501
Kobiety	30	53	17	556
Wiek				
18-24 lat	38	50	12	147
25-34	24	61	16	188
35-44	32	58	11	212
45-54	38	51	11	209
55-64	34	55	12	133
65 lat i więcej	28	48	24	168
Miejsce zamieszkania				
Wieś	18	66	16	395
Miasto do 20 tys.	31	57	12	125
od 21 do 100 tys.	47	46	7	204
101-500 tys.	38	42	19	191
501 tys. i więcej mieszk.	43	43	13	140
Region				
Północny	35	46	19	112
Zachodni	32	56	12	121
Środkowozachodni	29	60	10	165
Środkowy	42	44	15	168
Wschodni	29	51	21	118
Południowo-wschodni	18	66	16	172
Południowo-zachodni	38	52	10	201
Wykształcenie				
Podstawowe	25	55	19	323
Zasadnicze zawodowe	33	54	14	303
Średnie	36	55	10	334
Wyższe	40	47	13	97
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	32	54	14	89
Prac.umysł.niż.szczebła	42	51	7	107
Pracownicy fiz.- umysł.	39	51	10	72
Robotnicy wykwalifikowani	34	56	10	115
Robotnicy niewykwalifik.	28	62	10	67
Rolnicy	14	80	6	50
Pracujący na własny rach.	28	57	15	47
Bierni zawodowo				
Renciści	31	48	22	136
Emeryci	32	51	16	184
Uczniowie i studenci	44	45	11	55
Bezrobotni	27	52	21	79
Gospodynie domowe i inni	22	57	21	55
Pracuje w:				
sferze budżetowej	33	56	11	123
sekt. państw., publicznym	35	55	10	111
sp. właśc. pryw. i państwa	38	50	12	91
sekt. pryw. poza rolnict.	35	54	11	199
prywatnym gosp. rolnym	16	78	6	62
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	27	56	17	174
276 - 399	26	60	14	178
400 - 549	36	50	14	257
550 - 799	36	51	13	135
Powyżej 799 zł	41	49	10	138
Ocena własnych war. mater.				
Złe	33	52	15	276
Średnie	30	55	15	495
Dobre	35	54	11	287
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	28	48	24	61
Raz w tygodniu	29	57	14	535
Kilka razy w miesiącu	34	53	13	159
Kilka razy w roku	32	54	14	199
W ogóle nie uczestniczy	45	42	13	103
Poglądy polityczne				
Lewica	37	56	7	265
Centrum	31	56	13	292
Prawica	36	53	11	282
Trudno powiedzieć	22	50	29	218

Tabela 6. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie ze stwierdzeniem, że władze centralne zawsze gorzej traktowały wieś niż miasto? (%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	74	16	11	1057
Płeć				
Mężczyźni	75	17	8	501
Kobiety	73	14	13	556
Wiek				
18-24 lat	60	24	16	147
25-34	78	13	9	188
35-44	76	15	9	212
45-54	74	15	11	209
55-64	75	20	5	133
65 lat i więcej	78	9	13	168
Miejsce zamieszkania				
Wieś	82	9	9	395
Miasto do 20 tys.	76	9	15	125
od 21 do 100 tys.	67	24	9	204
101-500 tys.	69	19	12	191
501 tys. i więcej mieszk.	65	22	13	140
Region				
Północny	77	11	12	112
Zachodni	74	15	11	121
Środkowozachodni	74	19	7	165
Środkowy	66	19	14	168
Wschodni	79	13	8	118
Południowo-wschodni	74	12	14	172
Południowo-zachodni	74	17	9	201
Wykształcenie				
Podstawowe	79	11	11	323
Zasadnicze zawodowe	77	13	10	303
Średnie	72	18	9	334
Wyższe	53	30	17	97
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier., inteligencja	58	26	16	89
Prac. umysł. niż. szczebla	78	12	10	107
Pracownicy fiz. - umysł.	71	21	8	72
Robotnicy wykwalifikowani	84	8	7	115
Robotnicy niewykwalifik.	79	15	6	67
Rolnicy	92	7	1	50
Pracujący na własny rach.	67	20	13	47
Bierni zawodowo				
Renciści	76	13	11	136
Emeryci	77	14	9	184
Uczniowie i studenci	63	23	14	55
Bezrobotni	70	13	16	79
Gospodynie domowe i inni	55	27	18	55
Pracuje w:				
sferze budżetowej	73	16	12	123
sekt. państw., publicznym	85	9	6	111
sp. właśc. pryw. i państwa	80	12	8	91
sekt. pryw. poza rolnict.	69	21	10	199
prywatnym gosp. rolnym	90	9	1	62
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	77	12	11	174
276 - 399	76	15	9	178
400 - 549	79	14	8	257
550 - 799	73	17	10	135
Powyżej 799 zł	62	27	11	138
Ocena własnych war. mater.				
Złe	79	12	9	276
Średnie	74	14	12	495
Dobre	69	22	10	287
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	71	14	15	61
Raz w tygodniu	76	15	8	535
Kilka razy w miesiącu	71	14	14	159
Kilka razy w roku	73	19	8	199
W ogóle nie uczestniczy	67	14	19	103
Poglądy polityczne				
Lewica	79	15	5	265
Centrum	72	16	12	292
Prawica	73	20	7	282
Trudno powiedzieć	70	9	20	218

Tabela 7. Czy zgadza się Pan(i) czy też nie ze stwierdzeniem, że tak naprawdę to wieś pracuje na utrzymanie ludzi z miasta (%)

	Zgadzam się	Nie zgadzam się	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	34	58	8	1057
Płeć				
Mężczyźni	30	63	6	501
Kobiety	37	54	9	556
Wiek				
18-24 lat	25	68	7	147
25-34	30	65	5	188
35-44	31	59	10	212
45-54	34	61	5	209
55-64	35	55	10	133
65 lat i więcej	49	42	9	168
Miejsce zamieszkania				
Wieś	43	45	12	395
Miasto do 20 tys.	33	63	5	125
od 21 do 100 tys.	26	72	3	204
101-500 tys.	28	64	8	191
501 tys.i więcej mieszk.	30	64	6	140
Region				
Północny	39	49	12	112
Zachodni	29	66	5	121
Środkowozachodni	34	59	6	165
Środkowy	26	67	7	168
Wschodni	45	47	7	118
Południowo-wschodni	41	49	10	172
Południowo-zachodni	29	65	7	201
Wykształcenie				
Podstawowe	49	42	9	323
Zasadnicze zawodowe	39	52	9	303
Średnie	22	72	6	334
Wyższe	10	86	4	97
Grupa społ.-zaw. pracujący				
Kadra kier.,inteligencja	10	89	1	89
Prac.umysł.niż.szczębla	23	75	3	107
Pracownicy fiz.- umysł.	39	56	5	72
Robotnicy wykwalifikowani	24	67	8	115
Robotnicy niewykwalifik.	42	52	6	67
Rolnicy	53	36	11	50
Pracujący na własny rach.	19	77	5	47
Bierni zawodowo				
Renciści	48	39	13	136
Emeryci	45	48	7	184
Uczniowie i studenci	24	68	9	55
Bezrobotni	36	48	16	79
Gospodynie domowe i inni	30	59	11	55
Pracuje w:				
sferze budżetowej	27	70	3	123
sekt. państw.,publicznym	28	69	3	111
sp. właśc. pryw. i państwa	30	61	10	91
sekt. pryw. poza rolnict.	20	75	5	199
prywatnym gosp. rolnym	52	38	10	62
Dochody na jedną osobę				
Do 275 zł	42	45	12	174
276 - 399	38	56	6	178
400 - 549	36	60	4	257
550 - 799	24	71	5	135
Powyżej 799 zł	20	76	5	138
Ocena własnych war. mater.				
Złe	43	47	10	276
Średnie	34	57	9	495
Dobre	26	71	3	287
Udział w prakt. religijnych				
Kilka razy w tygodniu	41	47	12	61
Raz w tygodniu	37	54	9	535
Kilka razy w miesiącu	32	64	4	159
Kilka razy w roku	27	66	7	199
W ogóle nie uczestniczy	32	64	4	103
Poglądy polityczne				
Lewica	31	65	4	265
Centrum	31	62	8	292
Prawica	37	58	5	282
Trudno powiedzieć	39	46	16	218

Tabela 8. Czy, Pana(i) zdaniem, określenie **codzienny trud i ciężka praca** trafniej, lepiej charakteryzuje życie na wsi czy też życie w mieście? Swoje odpowiedzi proszę zaznaczyć na skali, gdzie 1 - oznacza, że dane określenie lepiej charakteryzuje życie na wsi, zaś 7 - życie w mieście. Punkt 4 na skali oznacza, że dane określenie w równym stopniu charakteryzuje życie na wsi, jak i życie w mieście

	Życie na wsi (punkty 1-3 na skali)	Punkt 4 na skali	Życie w mie- ście (punkty 5-7 na skali)	Trudno powiedzieć	Liczba osób
Ogółem	61	32	7	1	1056
Płeć					
Mężczyźni	58	33	8	1	501
Kobiety	63	31	5	1	556
Wiek					
18-24 lat	63	33	5	0	147
25-34	59	35	6	0	188
35-44	58	34	8	0	212
45-54	58	31	10	1	209
55-64	60	32	6	3	133
65 lat i więcej	69	24	4	3	167
Miejsce zamieszkania					
Wieś	73	23	2	1	395
Miasto do 20 tys.	67	25	8	0	125
od 21 do 100 tys.	54	42	3	1	204
101-500 tys.	48	36	15	1	191
501 tys.i więcej mieszk.	48	39	12	1	140
Region					
Północny	56	33	11	0	111
Zachodni	55	40	5	0	121
Środkowo-zachodni	55	39	7	0	165
Środkowy	59	29	10	1	168
Wschodni	72	23	3	3	118
Południowo-wschodni	64	31	2	3	172
Południowo-zachodni	64	27	8	0	201
Wykształcenie					
Podstawowe	67	26	5	2	322
Zasadnicze zawodowe	60	34	5	1	303
Średnie	60	31	9	0	334
Wyższe	48	44	7	0	97
Grupa społ.-zaw. pracujący					
Kadra kier., inteligencja	52	32	16	0	89
Prac. umysł. niż. szczebla	59	30	12	0	107
Pracownicy fiz. - umysł.	54	41	5	0	72
Robotnicy wykwalifikowani	60	28	10	1	115
Robotnicy niewykwalifik.	64	30	6	0	67
Rolnicy	87	12	2	0	50
Pracujący na własny rach.	45	45	11	0	47
Bierni zawodowo					
Renciści	68	26	2	4	136
Emeryci	67	26	4	2	183
Uczniowie i studenci	57	37	5	0	55
Bezrobotni	56	42	2	0	79
Gospodynie domowe i inni	49	48	3	0	55
Pracuje w:					
sferze budżetowej	63	31	7	0	123
sekt. państw. publicznym	53	29	17	1	111
sp. właśc. pryw. i państwa	61	30	9	0	91
sekt. pryw. poza rolnict.	53	37	10	0	199
prywatnym gosp. rolnym	77	22	1	0	62
Dochody na jedną osobę					
Do 275 zł	69	27	4	1	174
276 - 399	67	24	8	0	178
400 - 549	61	34	5	1	257
550 - 799	54	38	7	1	135
Powyżej 799 zł	52	35	13	0	138
Ocena własnych war. mater.					
Złe	63	32	5	1	276
Średnie	58	32	8	2	494
Dobre	63	31	6	0	287
Udział w prakt. religijnych					
Kilka razy w tygodniu	53	36	6	5	60
Raz w tygodniu	67	27	4	1	535
Kilka razy w miesiącu	57	34	8	1	159
Kilka razy w roku	52	39	9	0	199
W ogóle nie uczestniczy	55	32	12	1	103
Poglądy polityczne					
Lewica	59	35	7	0	265
Centrum	61	30	9	0	382
Prawica	65	30	5	1	282
Trudno powiedzieć	58	33	5	4	218

Tabela 9. Czy, ogólnie rzecz biorąc, ludzie ze wsi mają obecnie takie same możliwości zdobycia dobrego wykształcenia jak ludzie z miasta, czy też są one mniejsze lub większe?

	(%)					
	Mniejsze	Takie same	Większe	Trudno powiedzieć	Liczba osób	
Ogółem	56	42	1	2	1057	
Płeć						
Mężczyźni	60	37	1	2	501	
Kobiety	52	46	0	2	556	
Wiek						
18-24 lat	53	45	1	1	147	
25-34	60	39	1	0	188	
35-44	49	48	1	2	212	
45-54	54	44	1	1	209	
55-64	59	38	1	1	133	
65 lat i więcej	60	34	1	2	168	
Miejsce zamieszkania						
Wieś	56	40	1	3	395	
Miasto do 20 tys.	60	38	0	2	125	
od 21 do 100 tys.	54	44	2	0	204	
101-500 tys.	50	48	1	1	191	
501 tys. i więcej mieszk.	59	39	1	1	140	
Region						
Północny	52	46	0	2	112	
Zachodni	58	40	1	0	121	
Środkowo-zachodni	57	41	1	1	165	
Środkowy	56	40	2	3	168	
Wschodni	57	39	2	1	173	
Południowo-wschodni	60	36	1	4	172	
Południowo-zachodni	49	49	0	1	201	
Wykształcenie						
Podstawowe	53	43	0	4	323	
Zasadnicze zawodowe	51	47	1	1	303	
Średnie	56	42	1	0	334	
Wyższe	75	24	0	1	97	
Grupa społ.-zaw. pracujący						
Kadra kier., inteligencja	78	22	0	0	89	
Prac. umysł. niż. szczebla	52	46	2	0	107	
Pracownicy fiz.-umysł.	50	47	0	3	172	
Robotnicy wykwalifikowani	57	41	0	2	112	
Robotnicy niewykwalifik.	50	47	0	4	67	
Rolnicy	65	35	0	0	50	
Pracujący na własny rach.	57	41	2	0	47	
Bierni zawodowo						
Renciści	48	47	1	4	136	
Emeryci	63	33	0	4	184	
Uczniowie i studenci	55	45	0	0	55	
Bezrobotni	37	63	0	0	79	
Gospodynie domowe i inni	51	46	3	0	55	
Pracuje w:						
sferze budżetowej	65	33	2	1	123	
sekt. państw./publicznym	56	44	0	0	111	
sp. właśc. pryw. i państwa	64	35	0	1	91	
sekt. pryw. poza rolnict.	51	46	2	1	199	
prywatnym gosp. rolnym	69	31	0	0	62	
Dochody na jedną osobę						
Do 275 zł	48	51	0	1	174	
276 - 399	48	49	1	2	178	
400 - 549	56	41	1	2	257	
550 - 799	71	28	1	0	135	
Powyżej 799 zł	65	33	1	1	138	
Ocena własnych war. mater.						
Złe	54	45	1	0	276	
Średnie	56	40	1	3	495	
Dobre	56	42	1	1	287	
Udział w prakt. religijnych						
Kilka razy w tygodniu	48	49	0	3	61	
Raz w tygodniu	58	40	0	2	535	
Kilka razy w miesiącu	60	38	0	2	159	
Kilka razy w roku	44	52	3	1	199	
W ogóle nie uczestniczy	62	35	1	2	103	
Poglądy polityczne						
Lewica	63	37	0	0	265	
Centrum	53	45	1	0	292	
Prawica	57	39	2	2	282	
Trudno powiedzieć	48	48	0	5	218	